

3.1.B. ZUIVEL, LEESTEKSTEN (LT)

KOE EET GRAS

Koe eet.
Ze eet gras.
Veel gras.
Gras is groen.
Gras is lekker.
Lekker voor een koe.

Mie eet.
Ze eet geen gras.
Ze eet soep.
Soep is lekker.

Mie lust melk.
Melk is wit.
Melk van de koe.

Koe is zwart en wit.
Kalf ook.
Kalf is klein.
Kalf lust melk.
Veel melk.
Geen gras.

Kalf is nu groot.
Kalf is nu koe.
Nu is gras lekker.
Koe drinkt water.
Veel water.

MMM ... MELK

Mmmmm...melk.
Rien likt haar bovenlip schoon.
Melk komt van de koe, lacht ze.
Mooi zegt mama
Maar wat eet een koe?

Gras!, weet Rien.
Goed zo, lacht mama
En wat drinkt ze?

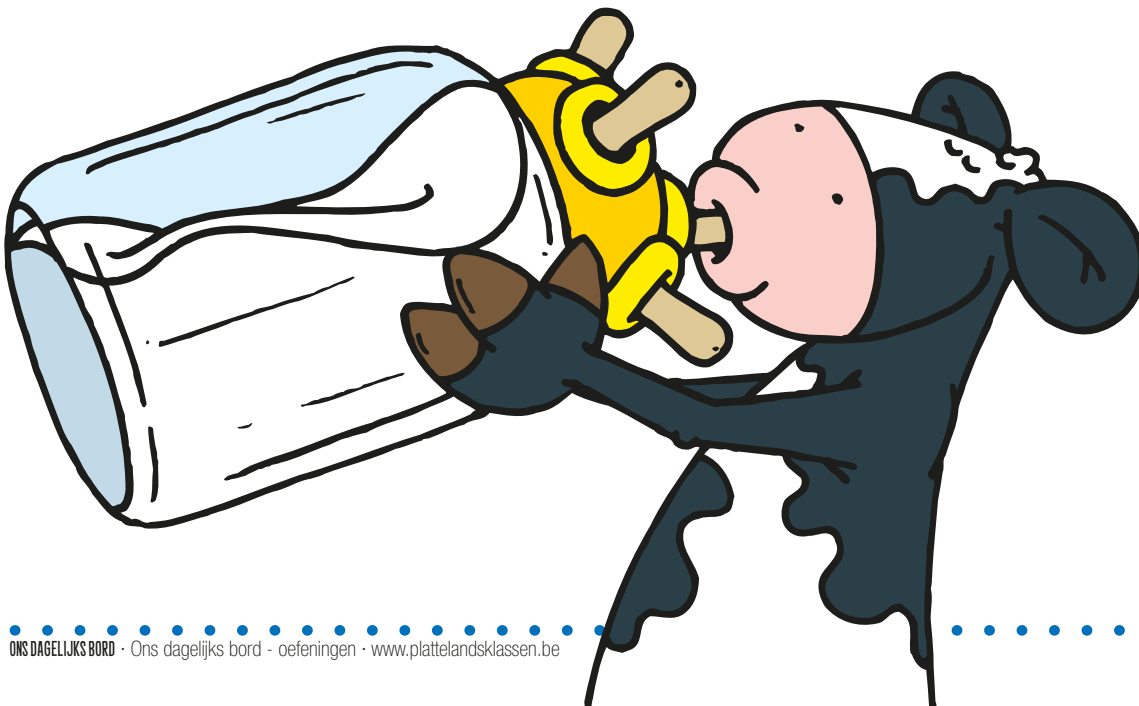
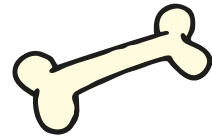
Melk?, probeert Rien.
Een kalfje drinkt melk
Een koe drinkt water, verbetert mama.

Melk is eten en drinken, vertelt mama.
Een kalfje wordt er sterk van.
Als jij melk drinkt krijg je sterke botten.
Botten?, vraagt Rien verbaasd.
Ze kijkt naar de laarsjes aan haar
voeten.
Nee, niet die botten!, schaterert mama.
De botten in je lichaam, bedoel ik.

Botten zijn de beenderen in je lijf.
In melk zit kalk.
Met kalk worden de beenderen
opgebouwd.

Rien voelt aan de knoken van haar
elleboog.
Ze glimlacht.
Wat raar, denkt ze.
Dat melk daar goed voor is...

LANDBOUWERSKINDEREN DOORHEEN DE TIJDEN

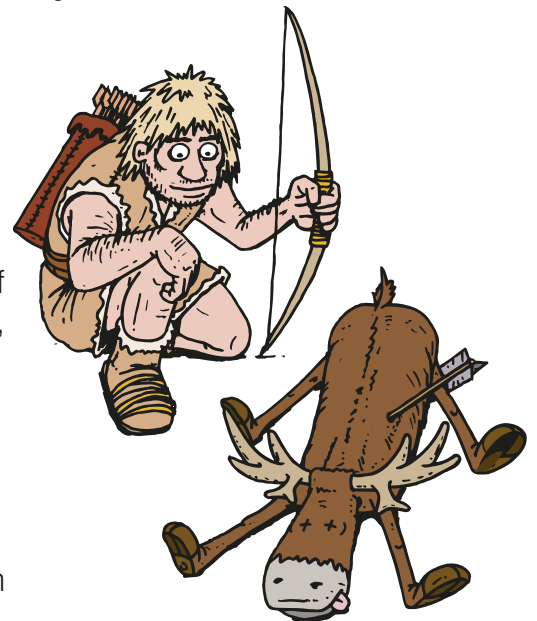
Oek leeft 14.000 jaar geleden (tijd van de zwervende mens)

De toendra verliest zijn kleur en verdwijnt stilaan onder ijs en sneeuw. Straks is er geen mos of gras meer te bespeuren. Oek trekt met zijn stam zuidwaarts. Ze volgen de kudde rendieren die op zoek gaat naar voedsel. Voor de stam betekenen de rendieren voedsel, kleding en werktuigen. Na een dagenlange tocht vinden ze een schuilplaats in een grot in de vallei. De grot is zuidwaarts gericht en warmt tijdens de dag lekker op. Vanuit de grot is er een mooi zicht op de vallei waar de kudde komt grazen.

Yok leeft 9000 jaar geleden. (tijd van jager-verzamelaars)

Samen met de vrouwen van de stam verzamelt Yok elke dag eetbare wortelen, planten, paddenstoelen en vruchten. Die zoeken ze in het bos of bij de rivier. Een tuintje kennen ze niet. Soms vinden ze vette insectenlarven. Dat vinden ze een lekkernij.

Ze hebben geen stal met een geit of een koe die melk geeft. Van kaas, yoghurt of pudding hebben ze nog nooit gehoord. Als de mannen succesvol op jacht gingen, eten ze konijn, forel, duif, zwijn of zelfs bizon.

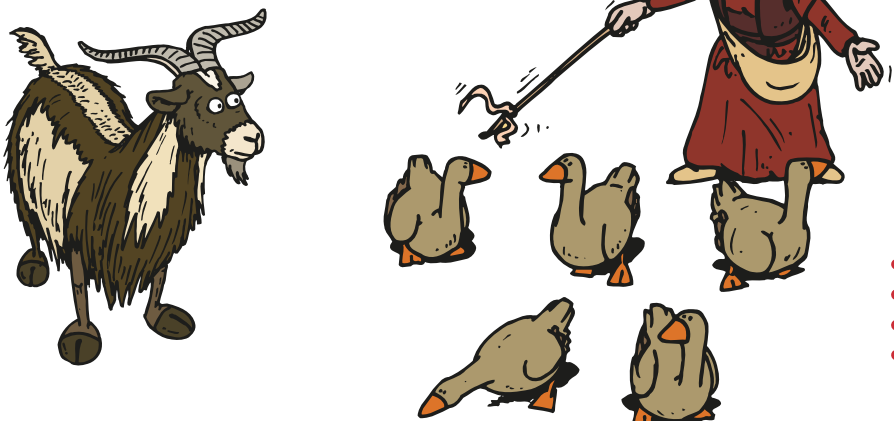

Joran leeft 4000 jaar geleden. (tijd van de eerste boeren)

Bij het dorp liggen akkertjes waarop verschillende granen groeien. Eerst moest daarvoor bos worden weggehakt en afgebrand. Binnen de omheining van het dorp vind je een tuin met eetbare planten. Er staan ook grazende geiten, schapen en runderen. Die zorgen voor vlees, melk, kleding en werkkraft.

Joran is ganzenhoedster en leidt haar ganzen naar de wei.

De dieren in het dorp zijn tam maar lijken nog sterk op hun wilde voorgangers.

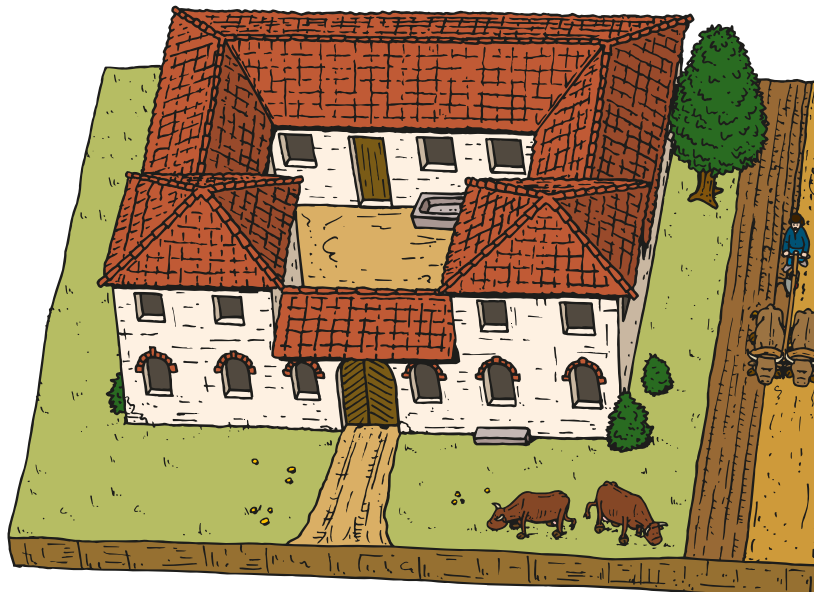
DIGI-VERRIJKNEN:

Tijdsband in zes delen

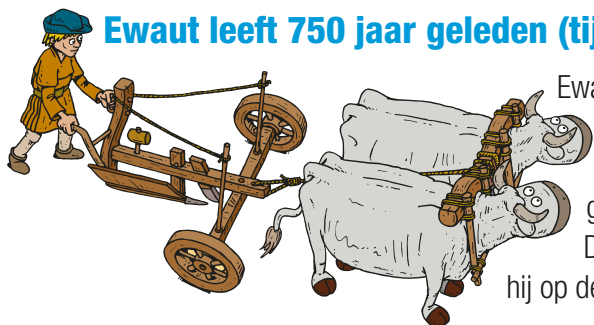

Clunius leeft 1900 jaar geleden (tijd van de Romeinen)

Clunius werkt in de pottenbakkerij die gelegen is bij een Romeinse villa, een supergrote boerderij. De villa produceert voedsel voor de nabije stad waar Romeinse soldaten gevestigd zijn. Clunius heeft het nooit anders geweten dan dat die soldaten er waren. Maar zijn vader maakte als kind nog mee hoe de soldaten hun dorp veroverden. In de zomer helpt het hele gezin van Clunius bij de oogst van het graan. In het najaar helpen ze bij de pluk van appels, peren en druiven. In ruil krijgen ze wijn, olie en zout.

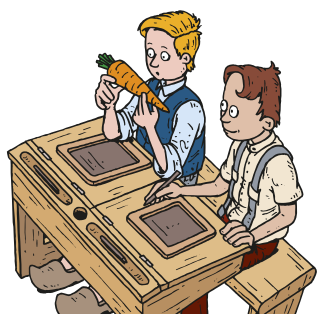
Ewaut leeft 750 jaar geleden (tijd van de Middeleeuwen: eerste steden)

Ewaut bewerkt een stuk land van Heer Hugo. Hij leidt twee ossen, onder een juk, met de ploeg over het veld. Een deel van de oogst zal Ewaut's papa moeten afstaan aan zijn Landheer. Er blijft net genoeg over voor zijn gezin. De wol van zijn schapen verkoopt hij aan de lakenwevers in de stad. Die maken er jassen van. De boter, gemaakt van de melk van zijn koe, ruilt hij op de markt voor enkele kruiken bier.

Louis leeft 140 jaar geleden (Nieuwe tijd)

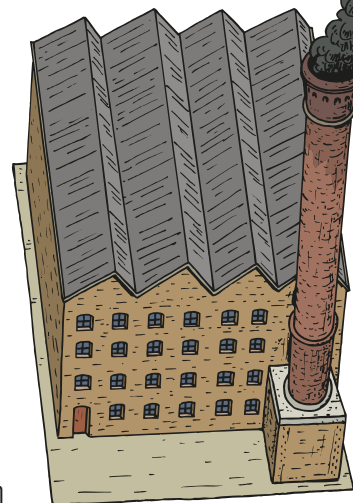
De voorraadschuren liggen vol goedkoop graan uit verre landen. Louis' papa krijgt dit jaar bijna niets voor zijn graan. Maar hij weigert om te gaan werken in de fabriek. Zijn boerderij ligt aan de drukke weg naar de stad. Geregeld stoppen fabrieksdirecteuren met hun vrouwen, in hun 'automobil', bij zijn tuin. Vol bewondering vragen ze aan Louis hoeveel die mooie rozen wel mogen kosten. Dat zet Louis aan het denken. Hij zal zijn papa voorstellen om rozenstruiken te zetten op zijn akkers! Dat verdient wellicht beter dan graan.

Johan leeft 60 jaar geleden (Nieuwste Tijd)

De papa van Johan koopt als eerste in het dorp een tractor. Hij verkoopt zijn trekpaarden en koopt de akkers van boeren die besluiten om ermee te stoppen.

Zoon Johan gaat naar de landbouwschool. Daar leert hij alles over de nieuwste manieren om aan landbouw te doen en over moderne machines. Dat zal papa goed van pas komen.

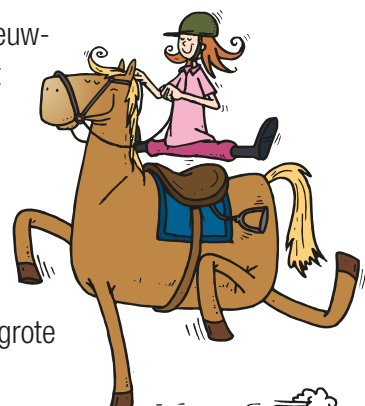

Laura leeft nu.

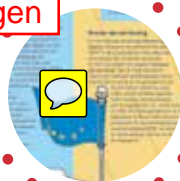
Digi - verrijkingen:

- * Tijdsband Oudheid - Clunius
- * Tijdsband Middeleeuwen - Ewaut
- * Tijdsband Nieuwste tijden - Louis en Johan
- * Tijdsband Onze tijd - Laura

...rskind. Haar ouders hebben een varkenshouderij met d nog 3 landbouwgezinnen. Laura wil veearts worden. ...ek zijn. Maar liefst is ze met haar paard Aran bezig. Haar grote ...dus wellicht nooit worden.

4 bollen hier onderaan en daarnaast kadertje met verrijkingen

IS PUK EEN WOLF?

'Wat lig je daar zo gek te doen, domme hond!' lacht Frederik. Puk ligt op zijn rug met zijn achterpootjes gestrekt en met zijn voorpootjes mooi voor de borst. Hij kijkt Frederik met vragende oogjes aan.

'Zo toont hij je dat jij de baas bent, Frederik' zegt papa.

'Kijk nu maar eens naar Mitsu, die trekt zich van ons helemaal niets aan. Een kat onderwerpt zich niet zomaar aan de mens. Wij mogen van haar genieten maar zij zal bepalen wanneer.'

Papa opent de deur voor Mitsu die heen en weer staat te draaien om aan te tonen dat ze buiten wil. 'Ziezo, die zien we weer niet meer terug voor ze honger heeft'.

'Onze meester heeft verteld dat Puk afstamt van wolven en dat die de allereerste dieren waren die werden gedomesticeerd door de mens' weet Frederik.

'Gedomesticeerd? Wat gebruik jij dure woorden, zeg' antwoordt papa.

Frederik geeft uitleg: 'Dat komt van het Latijnse woord 'domus' wat 'huis' betekent. Het duidt op het tam maken van wilde dieren.'

'Waarom wilde men die wolven eigenlijk tam maken?' wil papa weten.

Frederik verbaast zich erover dat papa dit niet weet: 'Ze gebruikten de tamme wolven om mee op jacht te gaan. Die wolven wisten natuurlijk veel beter waar muizen en konijnen

verstopt zaten. Wat later ging men ze ook gebruiken als waakhond of zelfs als trekhond.'

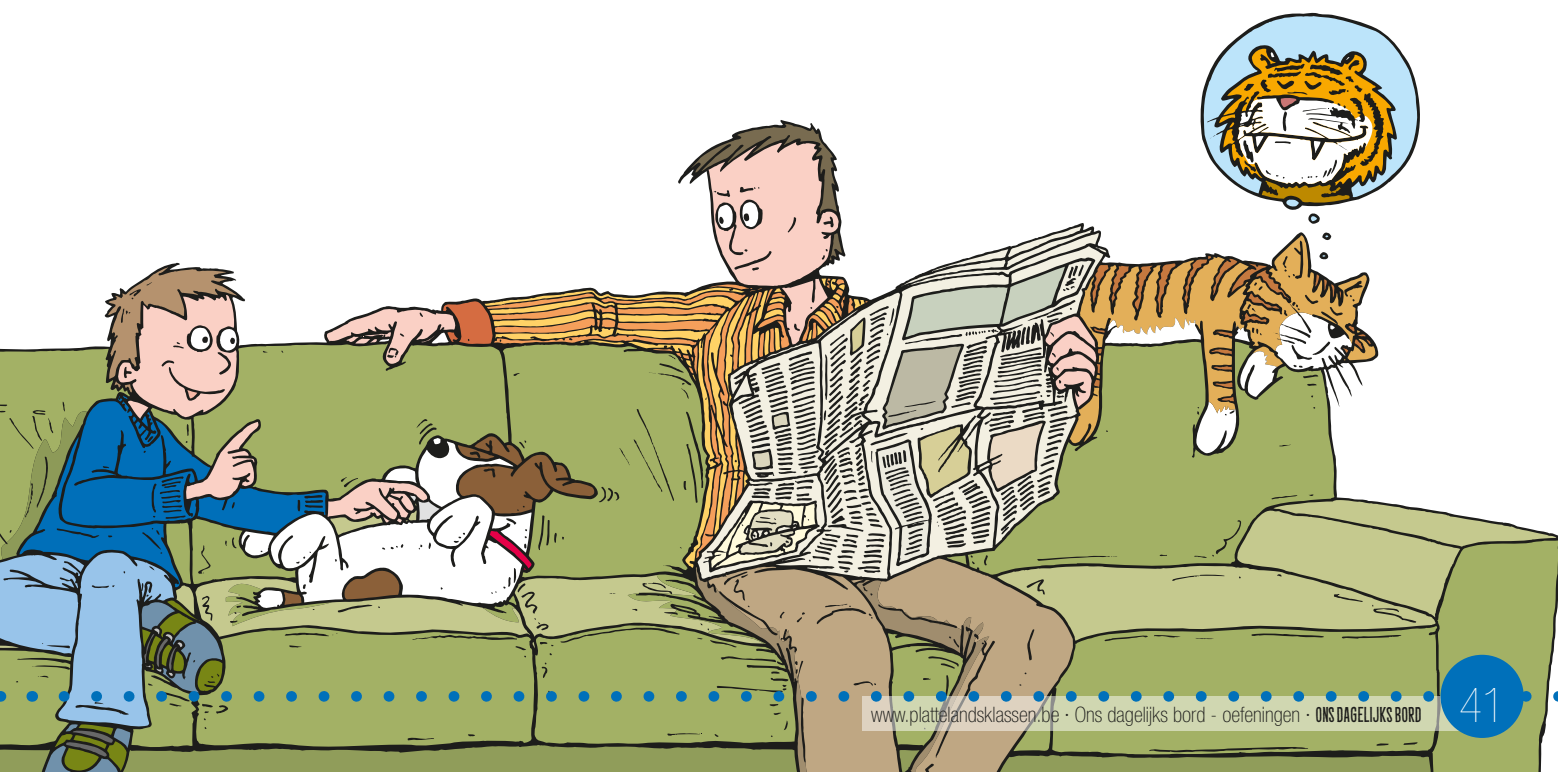
Frederik heeft goed opgelet tijdens de les want hij is niet meer te stoppen: 'Die prehistorische mensen haalden waarschijnlijk de kleine wolfjes uit het nest om ze op te leren. Agressieve huiswolven moesten ze niet hebben, enkel de vriendelijkste hielden ze.'

'Je weet er duidelijk veel over, maar weet je ook wanneer die eerste domesticatie van dieren gebeurde?' vraagt papa. Frederik schudt van nee.

'Op het einde van de laatste ijstijd, zo'n 10.000 jaar geleden, bij het opwarmen van het klimaat, zal de mens zijn zwervend bestaan van jager – verzamelaar stilaan inruilen. De mens begint zelf te zorgen voor zijn voedselproductie door aan landbouw te doen. Daarnaast maakt hij wilde dieren tam om ze in te schakelen voor nuttige functies zoals het leveren van melk, vlees, huiden of kracht.'

'Eigenlijk moet dat allemaal toch niet zo makkelijk geweest zijn.' mijmert Frederik, 'Hoe krijg je in godsnaam, zeg maar, een wilde tijger tam?'

'Niet alle dieren zijn geschikt als huisdier. Meestal gaat het over kuddedieren die in een rangorde leven waarin een leider wordt aangeduid. Zo kan de mens de rol van die leider

overnemen. Verder zijn het enkel dieren met een aangenaam karakter die men als huisdier wil: een tijger hoort dus niet in dat rijtje. Die is ook niet geschikt om in gevangenschap te leven. En probeer maar eens voor eten te zorgen voor zo'n tijger. Maar domesticeren gebeurde zeker niet van de ene op de andere dag.'

'Onze meester zegt wel dat huisdieren, voor de dingen die ze aan de mensen geven, iets in de plaats krijgen.' vult Frederik aan.

'Leg dat eens uit.' vraagt papa.

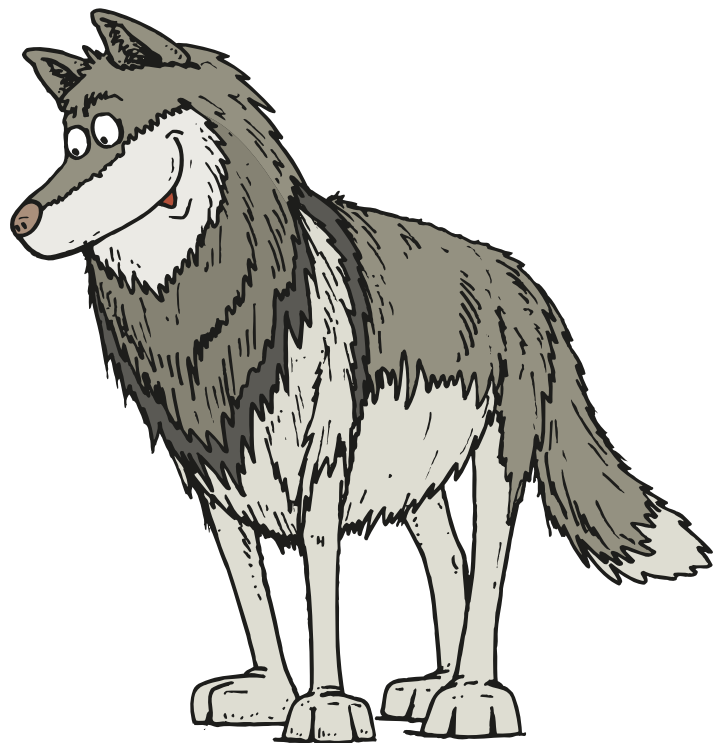
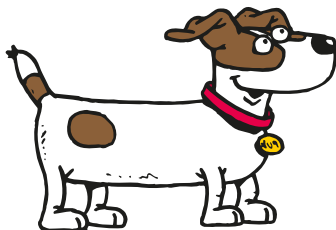
'Wel, ze krijgen elke dag voedsel terwijl ze er anders moeten naar zoeken. Ze krijgen ook bescherming tegen grote roofdieren. En als ze ziek worden doet de mens zijn best om ze terug gezond te krijgen.'

'Klopt,' zegt papa, 'maar er zitten toch wel enkele nadelen aan deze 'symbiose'. Vele huisdieren hebben hun instincten laten varen en houden het geen week meer uit in de vrije natuur. En ik denk bijvoorbeeld ook aan de grote ziekte-uitbraken die we nog niet zo lang geleden kenden. Doordat de dieren in grote aantallen onder één dak en in een zelfde regio leven wordt zo'n ziekte nefast.'

En dan heb ik het nog niet gehad over dierenziektes die ook overgaan op de mens. Daarmee bedoel ik geen lintwormen of hondsdolheid maar nieuwe ziektes zoals vogelpest of de menselijke variant van de gekke-koeien-ziekte.

Verder heb je ook nog het fenomeen van de 'veredeling' van rassen. Sommige rassen vertonen heel wat mankementen. Zo heb je de zwakke benen of de onmogelijkheid om nog op een natuurlijke manier te bevallen bij sommige doorgedreven vleesrassen.'

Gelukkig is Puk een straathond en heeft die niet om de ha-verklap ontstekingen in dikke huidplooien of heup- en ademhalingsproblemen, die sommige hondenrassen wel hebben. Maar, moet jij niet met Puk gaan wandelen? In ruil daarvoor schenkt hij je waarschijnlijk zijn onvoorwaardelijke trouw en een boel vrolijk gekwispel!'

DIGI-VERRIJINGEN:

- Tijdsband jagers verzamelaars

